

ויחי ב

דארף מען פארשטיין: ווי שטימט דאס וואָס „יוסף לא ישא״ מיט דעם וואָס שטייט בפירוש אין פסוק, אַז יעקב האָט באַשוואָרן יוסף׳ן „ונשאתני ממצרים״ — אַז דער חיוב פון נשיאת אַרונג של יעקב איז (בעיקר) אויף יוסף, איז לכאורה זיכער אַז ער דארף טאָן אין דעם ככל האפשרי — כולל נשאתני כפשוטה״?

אויך בנוגע צו לוי פאָדערט זיך הסברה: די נשיאת אַרונג העדות ע״י לוי איז דאָך אַן ענין שבעתיד׳ה הרחוק (נאָך דער תקופה פון ועבדום וענו אותם׳ וכו׳), און דערצו רעדט זיך דאָרטן ניט וועגן לוי עצמו נאָר וועגן יוצאי חלציו,

בפרשי הלשון. לא ישא״ ובמדרש. אל יטעון״. ואכ״מ... וראה לקמן בפנים ובהערה 15.

(4) פרשתנו מו, ל.

(5) ראה פנח רזא פרשתנו ג, י״ד בהגהה.

(6) וכלשון רש״י. שהוא עתיד לשאת את הארץ, ועדיו בתנחומא שם. שעתידין לישא את הארץ. אבל בתנחומא באכער ובמדב״ר שם ליתא, עתיד׳ה, עתיד׳י, וראה הערה 8.

(7) לך טו, יג.

(8) ול רש״י. שהוא עתיד לשאת״ צ״ל הכוונה על השבט. ועדיו הוא בתנחומא באכער ובמדב״ר שם (אבל שם, שהוא טוען את הארץ, בלשון הוה). ולפי״ו פ״י. שהוא בלוי אינו כפירוש. שהוא מלך״

(***) בנוגע לשינוי הסדר בפרש״י (שינוי הב׳) ה׳ אפ״ל בפשטות דבמדרש מקדים יוסף. שפשוט ומוכן יותר מה שלא יטעון — שהוא מלך. משא״כ לוי שרק (בניו) עתידין לישא את הארץ. ובפרש״י מונה אותם בסדר תולדותם, לוי ואח״כ יוסף. ולכן גם מקדים רש״י מנשה לפני אפרים (אף שבסדר הדגלים (שרש״י מביא) אפרים קודם למנשה — כ׳ הוא בעתיד וזוהי יעקב עצמו הקדים אפרים לפני מנשה (פרשתנו מח, י״ב ובפרש״י שם)). וראה לקמן הערה 66.

(*) בתנחומא שם: לוי אל יטעון (כל יחיד) למה שעתידין (ל רביס) לישא את הארץ (וממשך כל יחיד) ומי שטוען כו.

א. אויפן פסוק „וישאו אותו בניו״ — אַז די בני יעקב האָבן געטראָגן יעקב׳ס אַרון „ארצה כנען״ — איז רש״י מבאר׳ דעם סדר ווי זיי האָבן געטראָגן דעם אַרון: „קבע להם מקום ג׳ למזרח וכן לארבע רוחות וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן״, און דערנאָך איז רש״י ממשיך, אַז יעקב האָט אָנגעזאָגט: „לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם״.

(1) פרשתנו ג, יג.

(2) והוא מתנחומא במדבר יב. תנחומא באכער שם. במדב״ר פ״ב, ח (והתחלת לשון רש״י. קבע להם מקום״ תוכנה נמצא גם בב״ר פ״ב, ב). והוא בקיצור בפרש״י במדבר ב, ב. ומסיים שם „כדא״ בתנחומא ב״י ו״ (וראה גם פרש״י הוריות ו, ב: וכן מצינו במדרש תנחומא). וראה הערה הבאה.

(3) בפרש״י פרשתנו כמה שינויים: א) במדרש נזכר תחלה ובפרטיות סדר ומקום טעינת המטה דכל שבט, גם דבנימין אפרים ומנשה (מן המערב), ואח״כ ממשיך „יוסף אל יטעון . . לוי אל יטעון כר״. משא״כ בפרש״י שאינו מזכיר מנשה ואפרים בתחילת הענין, אלא מקדים, לוי לא ישא . . יוסף לא ישא, ואח״כ מסיים, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם״. ב) במדרש מקדים, יוסף אל יטעון לפני לוי. לוי אל יטעון, ואילו בפרש״י מקדים, לוי לא ישא לפני יוסף לא ישא. ג) במדרש מבאר הטעם, יוסף לא יטעון למה שהוא מלך ואתם צריכים לחלוק לו כבוד, לוי אל יטעון למה שעתידין לישא את הארון ומי שטוען את אַרונג של חי העולמים לא ישא אַרונג של מת. ואילו בפרש״י מקצר: לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון ויוסף לא ישא שהוא מלך. ד)

(*) כ״ה בתנחומא שם בסדר זה. בנימין אפרים ומנשה, וכן — נמנו לבסוף. אבל בתנחומא באכער שם ובמדב״ר שם: אפרים ומנשה ובנימין, ולאח״ז דן אשר ונפתלי יטענו מן הצפון. ולכאורה כצ״ל, כסדרם בהדגלים במדבר ב, ח ואילך.

(**) כ״ה בתנחומא שם. ובתנחומא באכער ובמדב״ר בשינוי לשון — ראה לקמן הערה 6, 8.

זיין דעם מספר י"ב פון נושאי הארון¹¹, נאָר) אַז זיי זיינען „תחתיהם” — במ־קומם, זייערע שלוחים¹². דאָס הייסט, אַז דאָס וואָס לוי ויוסף האָבן ניט געטראָגן אַרונזשלעגן, איז עס נאָר בנגעלגופם — בידיהם כפשוטו; זיי האָבן אָבער מקיים געווען די מצוה פון נשיאת ארון יעקב (ע"י שלוחיהם כמותם ממש)¹³.

עפ"י יומתק נאָך אַז ענין: רש"י הויבט אַז פירוש מיט די ווערטער „וישאו אות בניו, ולא בני בניו” — וממשיך אַז מנשה ואפרים האָבן געטראָגן ארון יעקב?

[און כאָטש אַז רש"י איז מבאר בתחלת פירושו „שכך צום — אל ישא מטתי לא איש מצרי ולא אחד מבניהם שהם מבנות כנען” (און מנשה ואפרים זיינען בני אסנת), האָט דאָך יעקב אָבער אויך אָנגעזאָגט דעם צד החיוב, ווי רש"י פירט אויס „אלא אתם”¹⁴].

(13) דלכאורה איזו נוגע שיהי יב דוקא, משא"כ בהדגלים.

(14) להעיר מלשון רש"י במדבר ג, ח. באים תחתיהם בשליחותם.

(15) ואולי י"ל שזה נרמז בההוספה בתנחומא שם: „(יוסף אל יטעון למה שהוא מלך) ואתם צריכים לחלוק לו כבוד” — ע"י שנעשים שלוחיו ובפרט בענין של „יטעון” (ולא „ישא”) — ד"טעון מורה על טירחא במשא כבוד וכיו"ב. והיינו כי רק טענת הארון בגופם ממש לא ה', אבל קיימו (מצות) נשיאת הארון, ע"י שלוחם כמותם. ודוחק.

(16) כי אף שכבר אמר יעקב (פרשתנו מה, ה) שני בניך ג' לי הם אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, הרי פרשי בחשבון שאר בני הם ליטול חלק בארץ איש כנגדו (וראה מפרשי רש"י בארובה), אבל אינם כננים לשאר ענינים.

אַ דור פאַר דורך רביע' וואָס זיי וועלן טראָגן דעם ארון. פאַרוואָס זאָל מען באַ אים צונעמען דערפאַר די נשיאת אַרונזשלעגן (וואָס נשיאת אַרון המת בכלל איז אַ מצוה¹⁵, ובפרט — אַרונזשלעגן אַביו)¹⁶?

ב. איז דער ביאור בזה:

רש"י אליין באַוואַרנט עס, צוגעבנ' דיק אַז „מנשה ואפרים יהיו תחתיהם”¹⁷. דערמיט מיינט רש"י (ניט נאָר אַז מנשה ואפרים פאַרנעמען דעם אַרט בצד האַרון פון לוי ויוסף אָדער — צו משלים

שקאי על יוסף עצמו).

(9) לך שם, טז. וראה פרש"י שם.

(10) ראה ברכות יז, ב (במשנה). נושאי המטה וחלופיהו כו' פטורים (מן הקיש כו'), ש'עוסק במצוה פטור מן המצוה (ש'ד יו"ד ר"ס שנח). וראה מרדכי הובא בב"י או"ח ר"ס עב. שו"ע אדה"ז שם ס"א. ובירושלמי ברכות פ"ג סה"א (הובא בשו"ע יו"ד שם ס"ג) הכתפים אסורים כו' ונמצא מתעכב במצוה. ולהעיר מפרשי ברכות שם ד"ה וחלופיהו. שכן דרך שמתחלפין לשאת לפי שהכל חפצין לזכות בו. וברע"ב למשנה שם, שהכל רוצים לזכות במצוה. וראה פ"י עה"ת לרבינו יוסף בן דוד מפרגוסה — תלמיד הר"ן (ירושלים תשל"ג): שמענו שרש חמישי, שהוא ראוי לשאת את המט על הכתף, וכמו שמצינו כאן, דכתיב וישאו אותו בניו. וכבר למדנו שיש לגוף דמיון מה עם נשיאת הארון שבו הלוחות שהוא על הכתף, דכתיב בכתף ישאו. וראה מעבר יבק שפתי רגנות (מ"ג) פט"ז מתיקונים. — וראה רמב"ם הל' אבל פ"ד ה"ב: וסובלין את המט על הכתף עד בית הקברות (וראה שו"ת כתב סופר יו"ד סי' קעה). (11) דנוסף על המפורש בקרא והירותם בקבירת המת אפילו דישמעאל (ח"ש כה, ט) ועשו (וישלח לה, כט) — הרי השבטים קיימו כל התורה כולה עד שלא נתנה (ראה לעיל ע' 200. וש"נ).

(12) שאינו במדרש, כנ"ל הערה 3.

(*) ואולי י"ל דלפי המדרש היו נושאים אותו על הכתף (ראה רמב"ם הל' אבל שם), ולכן הלשון שם „והאין צום כו' יטעון מטתו כו'”. משא"כ לפרש"י שנשאו אותו בידיהם כתב הל' „ישא”. וראה כ"מ לרמב"ם שם.

(*) ועד"ז כתב בדרשת אבן שועיב ס"פ ויחי בשם הרמב"ן: לפי דרכנו למדנו עשרה דברים בענין המת מזה הסיפור של יעקב כו' והחמישי נשיאת על הכתף דכתיב וישאו אותו בניו.

ד. איז דער ביאור בכל זה:

ס'איז ידוע, אז התחלת השעבוד במצרים האט זיך אנגעפאנגען נאך פטירת יעקב, ווי רש"י זאגט בתחלת הפרשה "שכיון שנפטר יעקב אבינו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד" שהתחילו לשעבדם.

דאס הייסט: יעקב'ס זיין איז מצרים האט אפגעהאלטן די "צרת השעבוד", ס'האט ניט דערלאזן דעם ענין הגלות במצרים, עס איז נאר געווען די ירידה (גלות) פון כנען.

כל זמן יעקב האט געלעבט, האט די אידן גארניט געפעלט אין מצרים. ואדרבה: ואתנה לכם את טוב ארץ מצרים גו' חלב הארץ.²⁴

דערפון איז פארשטאנדיק, אז דאס ארויסנעמען יעקב'ן פון מצרים (אויף ברענגען אים לקבורה אין א"י), איז גע'ווען²⁵ נאך א שלב, האט גורם געווען אז עס זאל קענען זיין דער גלות ושעבוד מצרים.

לפ"ז איז מובן וואס לוי ויוסף האבן זיך (בפועל) נישט משתתף געווען אין נשיאת ארונו של יעקב פון מצרים:

וויבאלד אבער אז דאס וואס מנשה ואפרים האבן געטראגן ארון יעקב איז געווען "תחתיהם", נאר אלס שלוחים פון לוי ויוסף, איז דערמיט אויסגעפירט גע'ווארן "וישאו אותו בניו", "אתם", ד.ה. דער טראגן איז זיך מתייחס צו די משלחים, לוי ויוסף. און ווי דער כלל (וואס רש"י ברענגט אויך בפירושו על התורה²⁶) "שלוחו של אדם כמותו".

ג. מ'דארף אבער פארשטיין (בפ' נימיות הענינים): בשלמא מנשה ואפרים זיינען געווען תחתיו של יוסף, ווייל בנים זיינען במקום אביהם — וואס איז אבער די שייכות פון מנשה ואפרים צו לוי'ן אז זיי זאלן זיין תחתיו?

וועט מען דאס פארשטיין בהקדם שאלת המפרשים²⁷ בדברי רש"י "לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון" — עס שטייט דאך אז משה האט געטראגן ארונו של יוסף, כמפורש בכתוב²⁸ "ויקח משה את עצמות יוסף עמו גו'", און משה איז דאך געווען פון שבט לוי²⁹, און דערצו נאך פון בני קהת וואס זיינען גע'ווען די נושאי הארון³⁰.

(17) בא יב, ו. אמור כד, יד. וראה לקו"ש חלק ז ע' 162 ואילך ובהערה 30 שם.

(18) ואף שאין שלוחות לבני, ולכמה דיעות לא יצאו בניי אז מכלל בני — הרי דעת כמה פוסקים דבני נעשה שלוח לבני כמותו. וגם לדעת החולקים י"א דקודם מית דהכל בגדר בני כולם שוים דיש שלוחות מאדם לחבירו — ראה בכ"ז לקו"ש חטי"ז ע' 39, ושי"נ.

(19) חזקוני הובא בריב"א כאן. מושב זקנים כאן.

(20) בשלח יג, יט.

(21) במפרשים הנ"ל תירצו: הוא נשא את עצמו ולא שמש נשאו. וצ"ע המקור, איפה מרומז זה.

(22) מלשון המכילתא בשלח שם (ועד"ז בסוטה ט, ב). "יוסף זכה לקבור את אביו (וראה בגמ' שם יג, א). אמרו הניחו לו כבודו במלכים יותר מבהד-יטות" מי לנו גדול כיוסף שלא נתעסק בו אלא משה, משמע לכאורה, שגם יוסף נשא ארונו של

יעקב, שפשיטא שג"ז נכלל בנתעסק בקבורתו. וכמו משה שהוא נשא ארונו של יוסף. וראה פני דוד (להחיד"א) ר"פ בשלח. ואכ"מ.

(23) אבל השעבוד בפועל לא הותחל רק אחרי מיתת לוי, כמפרשי וארא ו, טז (הובא לקמן בפנים). וראה מפרשי רש"י (רא"ם, גוי"א, דברי דוד, משכיל לדוד ועוד) התחלת פרשתנו. לקו"ש חטי"ז ע' 424 הערה 14.

(24) ויגש מה, יח.

(25) ראה זח"א רכב, סע"א: כיון דיעקב הוה ידע דבניו ישתעבדון בגלותא תמן במצרים אמאי לא אתקבר תמן בגין דיגין זכותיה על בניו אמאי בעא לאסתלקא מתמנו והא כתיב (תהלים קג, יב) כרחם אב על בנים אן הוא רחמנותא.

יעקב: וויבאלד נשיאת ארון יעקב פון מצרים איז פארכונדן און גורם צום ענין השעבוד, האט עס ניט צו לוי ויוסף, וואס זיי דערלאזן ניט שעבוד מצרים.

און דאס איז מרומז אין די טעמים הנ"ל — „לוי לא ישא שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף לא ישא שהוא מלך“:

מפרשים זאגן³⁵, אז דאס וואס מלאכת השעבוד איז ניט געווען אויף שבטו של לוי איז מצד דעם וואס עתידין לשאת את הארון („שבטו של לוי חכמים היו ולא רצו לעשות עבודה לפי שידעו שעתידין לשאת את הארון ומתוך כך היו בני חורין“³⁶), „לשאת את הארון“ האט ניט דערלאזט ענין השעבוד³⁷;

און וויבאלד אז יוסף „הוא מלך“, האט מצרים קיין שליטה ניט אויף אים, ואדרבה — ער איז שולט אויף מצרים, ופשיטא אז עס קען ניט זיין קיין שעבוד מצרים.

משא"כ בנוגע צו „ויקה משה את עצמות יוסף עמו“ — דאס איז געווען פארקערט — א תנאי וענין של גאולה, „כי השבע השביע גו' פקוד יפקוד אלקים אתכם והעליתם את עצמותי מזה אתכם“³⁸, ובמילא איז דאס שייך דוקא צו שבט לוי, ואדרבה, צום ראש פון שבט לוי, משה רבינו, און גואלם של ישראל.

35 תוס' (הדר זקנים) שמות א, יג. חזקוני שם ה, ד. וראה רבותינו בעה"ת שם: וכן איתא במדרש כו'.

36 תוס' (הדר זקנים) שם.

37 וראה מדרש תלפיות אות יוד ענף יעקב משיך: צוואת יעקב שלוי לא ישא ארונו לפי שלעתיד במדבר יהאי ארון השכינה וכל המקבל עליו עול תורה פורקים ממנו עול דרך ארץ ולכן לא נשתעבד לוי במצרים.

38 בשלח שם.

א נקודה משותפת געפינט מען ביי לוי ויוסף — וואס ביידע זיינען געווען העכער פון דעם ענין השעבוד במצרים, און ביידע האבן ניט צוגעלאזט עס זאל זיין שעבוד מצרים.

בנוגע ליוסף שטייט אין מדרש²⁶: „כל זמן שיוסף ה' קיים לא ה' להם משוי של מצרים, מת יוסף נתנו עליהם משוי“²⁷, לפיכך כתיב²⁸ הבאים כאילו אותו היום נכנסו למצרים;

ובנוגע ללוי זאגט רש"י²⁹, „למה נמנו שנותיו של לוי אלא להודיע כמה ימי השעבוד שכל זמן שאחד מן השבטים קיים לא ה' שעבוד“³⁰ שנאמר³¹ וימת יוסף וכל אחיו ואח"כ ויקם מלך חדש³² ולוי האריך ימים על כולם³³.

ותירה מזה אפילו בנוגע לשבט לוי געפינט מען, אז אפילו נאך דעם ווי עס האט זיך אָנגעפאָנגען דער שעבוד וקושי השעבוד ביי אלע אידן, איז „מלאכת שעבוד מצרים לא היתה על שבטו של לוי“³⁴.

ה. עפ"ז איז מובן דאס וואס „לוי לא ישא“ און „יוסף לא ישא“ ארונו של

26 שמור פ"א, ד. תנחומא שמות ג.

27 ולא שעבוד. ראה לעיל הערה 23. מפרשי

המדרש שם. לקו"ש ח"ו ע' 28.

28 ריש פ' שמות.

29 וארא ו, טז.

30 שמור פ"א, ח.

31 שמות א, ו.

32 שם, ח.

33 דמכיון שכל הענינים אינם באקראי ח"ו הרי מובן דזה ש„לוי האריך ימים על כולם“, וכל זמן שהי לוי קיים לא נשתעבדו ישראל למצרים כר ומשמת לוי התחילו המצרים לשעבדם (סדר עולם רבה פ"ג), הוא מפני שענינו של לוי שולל (יותר משאר השבטים) שעבוד מצרים.

34 פרשי' שמות ה, ד. וראה שמור פ"ה, טז.

תנחומא וארא ו.

(*) כ"ה לפנינו, והוא טה"ד דמוכח וצ"ל „ישא“. וכ"ה בליקוט דוד פרשתנו בשם הש"ך.

ז. וי"ל דעם ביאור בזה:

דאָס וואָס שבת לוי האָט נישט געהאַט
אויף זיך מלאכת השעבוד, איז דאָס נישט
דערפאַר וואָס זיי האָבן נישט געהאַט קיין
שייכות צו גלות מצרים, נאָר דאָס גופא
איז אַ פרט אין דעם אופן השעבוד פון
אידן:

דער מכוון פון שעבוד מצרים איז נישט
ח"ו צו פייניקן אידן, נאָר צוליב דעם
„וּאֲנִי אֶעֱלֶךְ“⁴³, דעם עילוי וואָס קומט
דערפון אַרױס [מצרים איז געווען אַ
„כּוֹר הַבְּרִזְלִי“, ווי אַ כּוֹר כּפֶשֶׁט, וואָס
האָט געפּוּעלט אַ זיכּוּךְ אין אידן].

מצד דעם קושי השעבוד אָבער, וואָלט
געקענט זיין אַז נישט נאָר וועלן אידן נישט
דערגרייכן (דורכן שעבוד) דעם עילוי,
נאָר אַדערבא — זיי קענען נאָך נשקע
ווערן ח"ו אין מצרים ערות האַרץ⁴⁴ —

דעריבער האָט געמוזט זיין אַ סוג
אידן וואָס זאָל בלייבן העכער פון דעם
שעבוד, און זיי זאָלן משפיע זיין אויף
אַלע אידן אַז זיי זאָלן דורכפירן די כּוּוּנָה
פון דעם ירדנו, ועבדום — אַעלך, יצאו
ברכּוּש גדול.

און דאָס איז געווען די אויפגאַבע פון
שבת לוי, ווי דער רמב"ן איז מבאר⁴⁵, אַז
„מִנְהָג בְּכָל עַם לִהְיוֹת לָהֶם חֻמּוֹת מוֹרֵי
תּוֹרָתָם וּלְכַן הִנִּיחַ לָהֶם פְּרֻעָה שֶׁבֶט לוי
שֶׁהָיוּ חֻמֵּיהֶם וּזְקֻנֵּיהֶם וְהָכִיל סִיבָה מֵאַת
ה“.

ו. עפ"י דאָרף מען פאַרשטיין לאי-
דך גיסא: וויבאַלד אַז לוי ויוסף זיינען
נישט געווען נושא ארון יעקב פון מצרים,
ווייל דאָס איז ה'פך ענינים, פאַרוואָס
האָבן זיי געדאַרפט שלוחים — „מִנְשֵׁה
וּאֲפָרִים יִהְיוּ תַּחְתֵּיהֶם“? און ווי קענען
זיי האָבן שלוחים כּמוֹתָם!?

וועט מען דאָס פאַרשטיין בהקדם
הקושיא: וויבאַלד אַז ס'איז געווען אַ
גזירה בברית בין הבתרים „גַּר יִהְיֶה זֶרַעךָ
בָּאָרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוֹם וְעָנוּ אוֹתָם אַרְבַּע
מֵאוֹת שָׁנָה“⁴⁶ — ווי קומט עס אַז ס'איז
געווען אַ שבת וואָס אויף אים איז גאָר
נישט געווען מלאכת השעבוד⁴⁷?

נאָכמער: אין דעם שעבוד איז דאָך
געווען תלוי די הבטחה „וְאַחֲרֵי כֵן יֵצְאוּ
בְּרִכּוּש גָּדוֹל“ (ווי רש"י ברענגט⁴⁸), „שלא
יאמר אותו צדיק אברהם ועבדום וענו
אותם קיים בהם ואחרי כן יצאו ברכוש
גדול לא קיים בהם“⁴⁹.

(39) לך טו, יג.

(40) כמו שהקשה בגמרא שם.

(41) פרש"י בא יא, ב. במרכות ט, סע"א ואילך.

(42) ברמב"ן במדבר ג, (יד) שמפני דשבתו של

לוי לא הי' בשעבוד מלאכת מצרים היו פרים ורבים
כדרך כל הארץ ולא הי' בהם הברכה דכאשר יענו
אותו כן ירבה וכן יפרוץ. אבל רש"י בפירושו עה"ת
(ויצא כט, לד) פירש „שהארונו הי' מכלה בהם“ (אבל
ראה גמרא לבוש האורה לפרש"י שם).

בפרשת דרכים דרוש ד (וראה שם דרוש ה. חדושי
הגאונים לסוטה שם מספר מצודת דוד (חדושי
אגדות אלטונא תצו"י)) דשבת לוי לא הי' בשעבוד לא
היו בכלל החן ובמילא לא קבלו כבוד מצרים. אבל
ראה רש"י בא יג, יג (מכבדות ה, ב) שאין לך אחד
מישראל שלא נטל כבוד טעונים מכספם ומוזהבם של
מצרים. ובמכבדות שם: שאין לך כל אחד ואחד
מישראל כבוד.

(43) ויגש מו, ד.

(44) ואתחנן ד, כ.

(45) מקץ מב, ט. יב. ובקה"ר פ"א, ד (בסופו): כל

מה שברא הקב"ה באדם ברא בארץ כו' אדם יש לו
ערוה והארץ יש לה ערוה שנאמר לראות את ערות

הארץ באתם. וראה פרש"י לך יב, יט. אחרי יח, ג.

(46) שמות ה, ד. בחיי שם. וראה חזקוני עה"פ.

(*) ובמצודת דוד שם: דאיתא בגמרא שאותן
ישראל שלא היו בשעבוד לא לקחו מן הבכיה.

ולהורות דרכיו הישרים ומשפטיו הצדיקים לרבים⁵² — „הוי' הוא נחלתו⁵³ וואס דאס האט זיך אויסגעדרוקט כפשוטו אין זייער עבודה ושירות במשכן, כולל נשיאת הארון,

וועלכע איז געקומען דערפון „שכולם היו זקוקים לצרכי המקדש אלא שהלויים באים תחתיהם בשליחותם⁵⁴“; און די עבודה אויף מאכן די וועלט א דירה לו ית' וייענדיק אין וועלט, האט זיך אויפגעטאן דורך שאר שבטי ישראל.

ומהאי טעמא האט אויך שבט לוי געהאט די אלע עליות, עילויים וואס דער „ועבדום וענו אותם“ האט געבראכט.

ח. עפ"ז וועט מען אויך פארשטיין וואס יוסף ולוי האבן געדארפט האבן אז „מנשה ואפרים יהיו תחתיהם“ אין נשיאת ארונו של יעקב:

אעפ"ז איז זיי אליין טראגן נישט ארונו של יעקב פון מצרים, כנ"ל — האבן זיי אבער געדארפט אריינגעבן דעם כח (פון זיין העכער פון שעבוד מצרים) אין די איבעריקע שבטים. און דאס איז דורך דעם וואס זייערע שלוחים זיינען זיך משתתף אין נשיאת ארונו של יעקב.

און דעריבער האט יעקב אויסגערקליבן מנשה ואפרים צו זיין „תחתיהם“ — ווייל זיי זיינען דער „המשך“ פון יוסף ולוי, דער כח 19 יוסף ולוי (וועלכע זיינען העכער פון שעבוד מצרים) קומט אראפ אין דער עבודה אין גלות,

[ובפרט ווי בפשטות, אז מנשה ואפרים זיינען געבארן געווארן אין ארץ

קומט לפי זה אויס, אז ס'איז נישט דער פשט אז נישט אלע אידן האבן גענומען אן אנטויל אין שעבוד מצרים⁵⁵ — אידן זיינען געקומען קיין מצרים אלס איין עם⁵⁶, איין מציאות [כדיוק לשון הכתוב⁵⁷: „כל הנפש (ל' יחיד) . . הבאה מצרימה (שבעים)“].

נאך דערביי איז געווען א כעין „שותפות“ ווי צו דורכגיין דעם שעבוד [וואס יעדער „שותף“ טוט זיין חלק אויך פארן צווייטן „שותף“]; ויתירה מזה — ווי אברי הנפש והגוף וואס מילוי תפקידו פון יעדער אבר בפ"ע — איז פאר דעם גאנצן נפש ובשליחותו.

בא כמה אידן איז געווען די מלאכת השעבוד בפועל וואס האט זיך געפאדערט כדי צו דערגרייכן דעם עילוי: און שבט לוי האט זיך אין דעם משתתף געווען, דורך געבן דעם כח, זייענדיק „מורי (לכל בני)“ תורה⁵⁸ אויף נישט נשקע ווערן ח"ו אין קושי השעבוד, ואדרבה — דערגרייכן אט-דעם עילוי (שע"י השעבוד).

און עד"ז איז געווען נאך מ"ת, אין מדבר, און דערנאך בכניסתם לארץ:

שבט לוי האט נישט קיין חלק ונחלה אין ארץ, נאך „הובדל לעבוד את ה' לשרתו

(47) להעיר משליה (שא, רע"א): שבט לוי לא היו בגלות כו' רצה להשתתף בצרת הציבור מה עשה קרא שמות לבניו ע"ש הגלות כו'.

(48) כדיוק הכתוב (שמות א, ט"ב) הנה עם בניו רב גר לו פו ירבה גוי וישימו עליו גוי — ל' יחיד (אף דבני ישראל' — רבים).

(49) ויגש מו, כו. וראה פרש"י שם, כו.

(50) ראה רמב"ם ספ"א מהלכות ע"ז: ויעקב אבינו למד בניו כולם והבדיל לוי ומינוהו ראש והשיבו בישיבה ללמד כו' וצוה את בניו שלא יפסיקו מבני לוי ממנוה אחר ממנוה כדי שלא תשכח הלמוד כו' חוץ משבט לוי שעמד במצות אבות.

(51) שופטים יח, א"ב. רמב"ם הל' שמיטה ויובל פ"ג ה"י.

(52) רמב"ם שם ה"ב.

(53) שופטים שם, ב.

(54) פרש"י במדבר ג, ח. וראה לקו"ש ח"ג ע' 12 ואילך.

און פון די צוויי ענינים קומען אַרויס
 (אין און דורך זייערע שלוחים) — די
 צוויי אופני עבודה פון מנשה ואפרים,
 כמרוז אין זייערע נעמען (ווי גע-
 רעדט אַמאַל באַרוכה⁶⁰):

מנשה, וואָס נקראַ כַּך — „כי נשני
 אלקים את כל עמלי ואת כל בית אבי“⁶¹,
 אַ נאַמען וואָס דערמאָנט אַז ער געפינט
 זיך אין אַן אַרט וואָס מאַכט פאַרגעסן
 „את כל בית אבי“ און דערפאַר דאַרף ער
 „אָוועקשפּרינגען“⁶² דערפון; דאָס
 דריקט אויס זיין תּשוקה והחלט נִיט צו
 פאַרגעסן, נאָר צו זיין צוגעבונדן צו בית
 אבי.

וואָס דאָס איז דער אופן העבודה
 וואָס ער האַרעוועט אויף נִיט צו באַ-
 ווירקט ווערן פון דער סביבה, דורך
 בלייבן צוגעבונדן צו בית אבי.

אַ איד זייענדיק אין גלות דערמאָנט
 זיך כּסדר אַז ער געפינט זיך אין אַ מצב
 וואָס וויל מאַכן פאַרגעסן „בית אבי“, און
 דאָס גופא פּועל'ט אַז ער זאָל נִיט פאַר-
 געסן. ער דערהערט אַז דאָס איז נִיט זיין
 מקום, זיין אַרט איז אין בית אבי המלך.

מתאים צו דער עבודה פון יוסף, וואָס
 זייענדיק אין מצרים איז באַ אים גע-
 ווען, און האָט זיך אָנגעהערט, די
 השפּעה פון יעקב („בית אבי“), וואָס איז
 העכער פאַר גלות והעלם והסתּר פון
 מצרים.

[ווייל אַז מהאי טעמא האָט יוסף גע-
 טענה'ט⁶³, „לא כן אבי כי זה (מנשה)
 הבכור שים ימינך על ראשו“, מצד דער

מצרים און איידער יעקב איז דאָרט
 אָנגעקומען⁶⁴].

און וויילע יוסף ולוי זיינען צוויי באַ-
 זונדערע אופנים אין דעם העדר
 השייכות צו שעבוד מצרים (כדלקמן) —
 דעריבער זיינען אויך געווען באַזונ-
 דערע „שלוחים“ — מנשה ואפרים.

ט. דער ביאור בזה:

עס שטייט „אלה תולדות יעקב
 יוסף“⁶⁵, איז מבואר⁶⁶ אַז די ענינים פון
 יעקב'ן ווערן נמשך למטה על ידי יוסף.
 באַ יוסף'ן, אויך ווי הורד מצרימה⁶⁷, ווי
 ער קומט אַראָפּ אין מצרים, איז מאיר
 מדריגת יעקב בגילוי; און וויבאַלד אַז
 אין זיין עבודה איז דאָ בגלוי די השפּעה
 פון יעקב'ן וואָס איז העכער פון מצרים,
 איז מצד יוסף נִיטאַ קיין אַרט אויפן
 העלם והסתּר פון מצרים. ער איז שולט
 אויף מצרים און דערלאָזט נִיט (דעם
 העלם והסתּר פון) גלות מצרים, כּנ"ל.

משא"כ (שבת) לוי, זיינען נִיט געווען
 שולט במצרים, זיינען געווען אין זמן
 פון גלות מצרים ביז אין זמן פון קושי
 השעבוד, און אעפ"כ זיינען זיי נִיט
 „פאַרטרונקען“ געוואָרן אין דעם, ואדר-
 בה, פון שבט לוי האָבן אידן באַקומען
 דעם כח אויף דורכטראָגן דעם קושי
 השעבוד כּנ"ל, ביז עס זאָל צוקומען
 דער יתרון האור מן החושך⁶⁸, ביז אַז
 ע"י משה ואהרן (פון שבט לוי) איז גע-
 ווען די גאולה של כל ישראל — לוי גיט
 דעם כח אויף צו איבערמאַכן דעם גלות.

(55) פרשתנו מח, ה. וראה בהנסמן לקמן

הערה 60.

(56) וישב לו, ב. וראה פרשי שם.

(57) ראה בכ"ז לקושי חט"ז ע' 436. ושא"נ.

(58) וישב לט, א.

(59) קהלת ב, יג.

(60) ראה בארוכה לקושי שם ע' 433 ואילך. ושא"נ.

(61) מקץ מא, נא.

(62) רשי וישלח לב, לג.

(63) פרשתנו מח, יח.

עבודה פון יוסף איז דער עיקר עבודה, עבודת מנשה⁶⁴.

משאיכ אפרים ווערט גערופן אזוי — „כי הפרני אלקים בארץ עניי“ — דער עילוי ויתרון וואס ווערט אויפגעטאן דוקא אין חושך הגלות, ביז אין אן אופן פון „הפרני“: און די עבודה קומט און ווערט נסתעף פון דער עבודה פון שבט לוי, וואס בכחם ובשליחותם האבן אידן איבערגעמאכט דעם חושך הגלות⁶⁵, „וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ“⁶⁶.

יוד. עס שטייט „נוהג כצאן יוסף“ — אידן ווערן אנגערופן בשם יוסף⁶⁷. ועדיז בנוגע צו לוי שרייבט דער רמב"ם⁶⁸, אז כדוגמת שבט לוי איז „כל איש ואיש . . . אשר נדבה רוחו . . . ה' נתקדש . . . ויהי ה' חלקו ונחלתו כו“.

ווייל יעדער איד האט דעם כח (פון יוסף ולוי) צו שטיין העכער פון דעם גלות. ניט נאר אז דער גלות האט ניט קיין שליטה אויף א אידן, נאר פאר-קערט — א איד ווערט א בעה"ב אויף גלות. און אין דעם זיינען פאראן די צוויי דרגות:

פריער קומט דער אופן פון „יוסף שהוא מלך“ בהווה: מען שטעלט זיך אוועק העכער פון גלות, און מען ווערט אינגאנצן ניט נתפעל פון די נסיונות וכו' פון גלות.

און דערנאך „עתיד“ — קומט מען צו צו דעם העכערן אופן — „לוי שהוא עתיד לשאת את הארון“: דורך דעם וואס מען האט דעם ענין התורה („לוחות“), תורה אור, איז מען מהפך דעם חושך הגלות לאור: יתרון האור מן החושך⁶⁹, און — יג' חשכ⁷⁰.

וואס דאס וועט זיין בגילוי בביאת משיח צדקנו, ווען עס וועט מקוים ווערן דער יעוד „ולילה כיום יאיר“⁷¹, במהרה בימינו ממש.

(משיחת ש"פ וארא תש"מ)

64 ראה נועם אלימלך פרשתנו מח, יג.

65 מקץ שם, נב.

66 ומה שהקדים רש"י מנשה לאפרים — ומקדים לוי לפני יוסף — יש לומר (בהמשך להמבואר בפנים): כי לוי ויוסף הם למעלה מן הגלות, ומהם באה הנתינת כח להעבודה בגלות, ומכיון שסוף מעשה במחשבה תחלה, לכן מקדים לוי (שעל ידו מגיעים לתכלית הכוונה, להפוך את הגלות עד שבאה הגאולה בפועל): משאיכ בנוגע למנשה ואפרים, שהוע' העבודה בפועל בגלות, מקדים רש"י מנשה לאפרים, כי בעבודה בפועל — מתחלה באה העבודה דמנשה שנשי אלקים גו' (אתחפא), ואח"כ אפרים (הפרני גו', אתחפא). וראה לקמן בפנים סעיף י"ד ובהנסמן בערה⁶⁰.

67 שמות א, יב. וראה לעיל הערה 42.

68 תהלים פ, ב.

69 רש"י ומצוד' שם.

70 סוף הל' שמיטה ויובל.

71 וראה לקו"ש ח"י ע' 163 ואילך בביאור מרז"ל שהיו השבטים הוגים בתורה.

72 תהלים יח, כט. נתבאר בדרושי חנוכה (ת"א ד"ה כי אתה נרי וביאורו). שערי אורה ד"ה כתיב כי אתה נרי. אהית שם.

73 תהלים קלט, יב.

ויחי ג

„כתרגומו“ — און דערפאר (א) איז ער נײַט מעתיק אין דעם דבור-המתחיל דעם וואָרט „יולדו“ (ווייל ער איז נאָר מפרש די ווערטער „על ברכי יוסף“); (ב) ער זאָגט „גדלן“ (ניט „גודלו“ — וואָס איז מתאים צו „יולדו“) —

איז תמוה: פאַרוואָס לערנט רש״י „כתרגומו“ (וואָס לפ״ז מוז מען דוחק זיין אָז דער פסוק איז כאילו ווי אַ „מקרא קצר“), און לערנט נײַט אָז „יולדו“ דאָ מײַנט „גודלו“?

און מ'קען נײַט ענטפערן, אָז ע״ד הפשט איז שווער צו לערנען אָז „יולדו“ מײַנט „גודלו“ — ווייל מ'געפינט אָז רש״י אַליין (אין פ' במדבר) איז מפרש „ואלה תולדות אהרן ומשה“ — „ונקראו תולדות משה לפי שלמדן תורה . . שכל המלמד את בן חברו תורה מעלה עליו הכתוב כאילו ילדו“;

זעט מען, אָז (אויך) ע״ד הפשט קען „לידה“ מײַנען „למדן תורה“ (לידה ברוחניות), ועאכו״כ בנד״ד אָז ער האָט זיי מגדל געוועזן (ניט נאָר בנוגע תורה, איין פרט, נאָר) אין אַלע פרטים פון גידול בנים.

ב. דער ביאור בזה:

אין פ' ויצא שטייט „ותאמר (רחל) גר' בא אלי' (בלהה) ותלד על ברכי“. טײַטשט רש״י: „על ברכי — כתרגומו ואנא ארכי“; וואָס דאָרטן קען מען נײַט לערנען אָז דער טײַטש פון „ותלד“ איז

א. בסיום הסדרה: שטעלט זיך רש״י אויף „(גם) בני מכיר גר' יולדו“ על ברכי יוסף“ און איז מפרש: „כתרגומו, גדלן בין ברכי“.

בפשטות לערנט מען, אָז בײַ רש״י איז שווער דער לשון „יולדו על ברכי יוסף“ — ווי קען מען זאָגן אָז „בני מכיר“ זײַנען געבוירן געוואָרן „על ברכי יוסף“? דעריבער איז רש״י מפרש, אָז כוונת הפסוק איז (ניט אָז זיי זײַנען גע-בוירן געוואָרן „על ברכי יוסף“, נאָר) אָז — „גדלן בין ברכי“.

מען דאַרף אָבער פאַרשטיין: דאָס גופא (אָז דער פסוק מײַנט „גדלן כו“) קען מען לערנען אויף צוויי אופנים:

(א) ווי דער אבן עזרא לערנט, אָז דער טײַטש פון „יולדו“ דאָ איז — „גודלו“.

(ב) ווי דער תרגום זאָגט אויף „יולדו על ברכי יוסף“ — „אתילידו ורבי יוסף“, וואָס פון דעם איז מובן, אָז „ורבי יוסף“ איז שייך און איז דער אָפטייטש (ניט פון „יולדו“, נאָר) פון „על ברכי יוסף“ וכמו מקרא קצר [און דער פשט איז: „ובני מכיר גר' יולדו (און דערנאָך) ויהיו על ברכי (ורבי) יוסף“] — ער האָט זיי מגדל געוועזן].

און רש״י נעמט אָן (ניט ווי דער אבן עזרא, נאָר ווי ער זאָגט בפירוש)

(1) ג, כג.

(2) ראה גם לקמן סעיף ב.

(3) ובפרט שלא תרגם החיכות „על ברכי“ (כפשוטו) — ראה לקמן סוף סעיף ג.

(4) וצ״ע בבאר יצחק לפרש״י כאן, שכתב „גם הראב״ע יל הסכים לפירוש זה כי פעל ילד שנכתוב שלפניו הוא מענין גדול . . ולא מענין לידה“.

(5) ג, א.

(6) ראה שמות כ, י. רות ד, יז. וראה רש״י לעיל (וישב לו, וייד דיה הבוא) „שגדלתו כאמרי. ועוד“.

(7) ל, ג.